№ 16 ՓԵՏՐՎԱՐԻ 4 (16) 1878 ՓԵՏՐՎԱՐԻ 4 (16) № 16

ՅՈԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը և պ. Ծատուրեանի խանութում

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

1878 Թւից

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ԱՄԵՆ ՕՐ, բացի տօն և տօներին հետեւեալ օրերից:

Լրագրի ձեւը և պրօգրամման նոյն են մնալու: Մենք կը ստանանք ՍԵՓԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: «ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլ է, կէս տարվանը 6 րուբլ: Գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ մէջ և պ. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆՑԻ խանութում:

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐԸ կը ծախվին 5 կոպէկով հատը:

Օտար քաղաքներից պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով՝ ТИФЛИСЪ Редакція «Мшакъ».

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պէտք է ուսուցիչներ պատրաստել:—Ներքին տեսութիւն: Նամակ Գանձակից: Նամակ Բայանդուրից: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: Անգլիա: Թիւրքիա: Պարսկաստան:—Խառն լուրեր:—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ:—Տեղեկացոյց:

ՊԷՏՔ Է ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼ

—

1881 Թուականին մեր ուսումնարանները կը դժուարին բոլորովին անպատրաստ: Այդ Թուականից ինչպէս յայտնի է, պէտք է բոլոր ազգային ուսուցիչները օրինական իրաւունք ունենան հոգևոր սեմինարներում և ծխական ուսումնարաններում դասատուութիւն անելու համար:

Որքան մենք ծանօթ ենք մեր ուսումնարանական կեանքի հետ, որքան ճանաչում ենք մեր ուսումնարանների ուսուցիչներին, նոքա աւելի զարգացած, մանկավարժութեանը աւելի ծանօթ անձինք են, աւելի խղճմտանքով են պարապում, քան թէ այլ ուսումնարանների ուսուցիչները: Շմարիտ է անդադար կարդում ենք լրագիրներում մեր ուսուցիչների վատաբանութիւնը, բայց ամեն մէկ գործին մօտ ծանօթ անձ պէտք է իմանայ, որ այդ գրվածները, մի քանի բացառութիւններով ի հարկէ, կրքի ծնունդ են: Շատ անգամ, դուցէ կիրք չունեցող նամակագիրները, ուզում են անպատճառ մի բան գրել և իրանց ազգանունը տեսնել տպած մի որ և է լրագրի մէջ:

Այնու ամենայնիւ եթէ ընդունենք, որ մեր ուսուցիչների դէմ ուղղած նամակների մեծ մասը ճշմարտութիւն է, որ նրանք զարգացած և գործին ծանօթ անձինք են, որ նրանք խղճմտանքով են պարապում,—այնու ամենայնիւ այս լաւ յատկութիւնները ոչինչ նշանակութիւն չեն ունենայ այն օրից, որ շատ հեռու չէ, երբ ուսուցիչներից կը պահանջվեն տէրութեան օրէնքների համեմատ վկայականներ ուսումնարաններում դասատուութեան իրաւունք ունենալու համար:

Մենք ճանաչում ենք միայն մէկ ուսումնարանի վարչութիւն, Վերին-Ագուլիսի դպրոցների վարչութիւնը, որ նախատեսել է այդ հանգամանքը և իր ուսումնարանի աշակերտներից մէկին ուղարկել է Լազարեան ճեմարանը, իսկ մէկին կամ երկուսին, հաստատ չը գիտենք, Թիֆլիսի Աղէքսանդրեան ուսուցչական սեմինարը: Ուսումը աւարտելուց յետոյ, այդ պարոնները յայտնի պայմաններով պարտաւորված են մի քանի տարի դասատուութիւն անել Վերին-Ագուլիսի ուսումնարաններում: Բացի այս Ագուլիսի դպրոցների 1875 թ. վարչութիւնը աշխատեց, որ Լազարեան ճեմարանում ագուլեցի երեխաներից մէկը միշտ ձրի ուսում առնէ և աւարտելուց յետոյ վարէ ուսուցչի պաշտօն:

Բայց այդ Ագուլիսի հասարակութիւնն է միայն, որ այդպէս հոգում է իր ուսումնարանների համար: Ոչ մէկ այլ քաղաք կամ գիւղ չենք ճանաչում, որ նոյն պատրաստութիւնը տեսնէր:

Քանի որ այս հարցը մեր ուսումնարանների համար կեանքի և մահուան հարց է, նա նոյնպէս կեանքի և մահուան հարց և մեր ուսուցիչների համար էլ, որոնք բացի ուսուցչի պաշտօնից, մէկ այլ պաշտօն չեն կարող վարել:

Այն ուսուցիչը, որը դուցէ կարող է մի այլ պարապմունք էլ գտնել, բայց սրտով նուիրված է իր պաշտօնին, սիրում է իր արհեստը, այդպիսի ուսուցիչը բարոյապէս սպանված կը լինի, եթէ չը կարողանայ շարունակել իր գործունէութիւնը:

Երեք տարվայ ընթացքում, մինչև 1881 Թուականը մէկ մեծ պարտականութիւն կայ, որ պէտք է կատարեն մեր ուսումնարանների վարչութիւնները: Այդ պարտականութիւնն է՝ ուսուցիչներ պատրաստել: Եւ մեր ուսուցիչների համար էլ դա հարցի և բարոյական գոյութեան խնդիր է. նրանց էլ հարկաւոր է պատրաստվել:

Որովհետև այժմ ժամանակը կարճ է և պ. պ. հոգաբարձուները չեն կարող մինչև 1881 թ. զանազան ուսումնարաններ տուած երեխաներից պատրաստի ուսուցիչներ ունենալ, արդեօք լաւ չի լինի, որ երկու աշխատանք, հոգաբարձուների և ուսուցիչների, միացնվին: Լաւ չի լինի արդեօք, որ մեր հոգաբարձուները նիւթական միջոցներ տան մեր ներկայ բատ մեծի մասին աղքատ ուսուցիչներին և պարտաւորեցնեն նրանց պատրաստվել և որոշ ժամանակ պաշտօն վարել այն ուսումնարանում, որը ուսուցչին պատրաստվելու միջոց է տուել:

Հրաւիրում ենք մեր ուսումնարանական վարչութիւնների և ուսուցիչների ուշադրութիւնը այս հարցի վրա: Հրաւիրում ենք նրանց մանրամասն քննել այս հարցը և մինչև անգամ մտքերի փոխանակութիւն անել զանազան ուսումնարանների հետ թէ լրագրութեան միջոցով և թէ մասնաւոր թղթակցութեամբ: Իսկ մենք մի ուրիշ անգամ կը վերադառնանք այս հարցին:

Վ. Տ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

—

Յունվարի 28.

Կիրակի օրը յունվարի 22-ին գանձակեցիք ներկայ էին մի բարեպաշտ կնոջ թաղման յուղարկաւորութեան: Գրեթէ բոլոր հասարակութիւնը պարտք էր համարել ներկայ գտնվել տխուր հանդէսին:

Այս կրօնասէր և բարեպաշտ տիկինը գանձակեցի խանում Առաքելեանցն էր, որի թաղման վրա տեղիս երկսեռ դպրոցաց վարժապետ պ. Յովակիմ Բօղեանցը մի քանի խօսք գրած էր և կարդաց գերեզմանատանը, ուր մեծ տպաւորութիւն արաւ յուղարկաւորողների վրա, որոնք չը նայելով քաղաքիս անտանելի և չը տեսնված ցեխերին՝ դարձեալ բաւականաչափ էին և և արժանապէս պատւեցին հանգուցեալի յիշատակը:

Հանգուցեալը ինքը առանձին մեծ միջոցներ չունենալով, այնու ամենայնիւ մասն էր հանել հասարակական հիմնարկութիւններին: Նա կտակել էր 100 ր. Էջմիածնի ճեմարանին, 100 ր. Գանձակի երկսեռ դպրոցներին և 100 ր. էլ այստեղի աղքատանոցին, որի կանոնադրութիւնը արդէն ներկայացրած է հաստատելու: Հանգուցեալի այդ օրինակելի գործն էր պատճառը, որ հասարակութեան մեծամասնութիւնը ներկայ էր գտնվել թաղման հանդիսին:

Այսօր լսեցի, որ հանգուցեալ տիկին Թանգի Ղարուղեանցն նոյնպէս կտակել է յօգուտ երկսեռ դպրոցաց 50 ր. և աղքատանոցի 50 ր.: Մի ուրիշ աղքատ ծեր կին, որ հէնց այս րոպէիս ինձ մօտ նստած է, կտակել է օրինաւոր հաստատութեամբ նոյն դպրոցներին 50 րուբլ, որը պէտք է վճարվի իր մահից յետ, բայց չը համաձայնվեցաւ որ այժմէն հրատարակվի նրա անունը:—Մի քանի պարոններ 'ի զուր են տրտնջում, երբ գանձակեցիք չեն համակրում իրանց ուսումնարաններին: Դրա դէմ թող մեզ ներվի ասել, որ եթէ դպրոցները, ինչպէս յուսալի է, օր ըստ օրէ արդիւնաւորութեամբ և աջողութեամբ կառավարվին այնուհետև աշակերտների համար ցանկացողների չատութենից տեղ չի լինի դպրոցներում և կը գտնվին անկեղծ համակրողներ, որոնք հազարներ չեն խնայի այս ամենակարևոր և փրկարար հաստատութեանց համար, թէպէտ և գանձակեցիքս, համեմատելով միւս հայաբնակ քաղաքներին չատ յետ մնացած ենք հարստութեամբ, արուեստագիտութեամբ, վաճառականութեամբ և այլ կենսական զարգացմամբ:—Տարաբաղդաբար Գանձակում կան չատ նահապետական մարդիկ, որոնք յուսահատութեամբ են նայում այս գործերին և ինչպէս Սուրբ գիրքը ասում է, «ժողովուրդս այս թերահաւատ նշան խնդրէ յուսումնարանաց»:—

Այսպիսի նուիրատուութեան գլխաւոր ներգործողները տարակոյս չը կայ որ հոգևորականներ պէտք է լինեն, ինչպէս գաղթականաց համար իսկոյն մի քանի հազար ժողովեցին և ուղարկեցին Ս. Էջմիածին, բայց մեր քահանաները տարաբաղդաբար միաբանական հոգով և իրանց ազդող յորդորանքով չեն օգնում և դպրոցներին, ընդ հակառակն այս առաջադիմութեան և ազատախօսութեան դարումը դեռ նրանց մէջ գտնվում են այնպիսիք, որք փորձ են փորձում հին և նոր արդիւնքն ախտատեղեաց կլանել, լաւ իմանալով, որ այս կերպի արդիւնքները դպրոցաց հաստատուն աղբիւրներից ամենագլխաւոր-

ներն են։—Ի՛նչ պէտք է անենք։—Աշխարհականներիս անիծաբանելու իրաւունք չէ տուած, վասնորոյ աղօթենք, որ Աստուած այդպիսիների «իշտահը» փակի, որ միւս անգամ պղտոր ջրերում ձուկը չը որսան։—«Եւ որք ականջս ունին լսելոյ լուիցեն» եթէ ոչ նոքա էլ կը փառաւորվեն, ինչպէս փառաւորվեց նրանց պաշտպան պ. Ղարաթօվուխեանց....

Ներսէս Տէր-Ներսէսեանց։

ՆԱՄԱԿ ԲԱՅԱՆԴՈՒՐԻՑ

—

Յունվարի 25

Անուրանալի ճշմարտութիւն է, որ մեր հայրենեաց ապագայ վիճակի բարելաւութիւնը գլխաւորապէս կախված է մեր ուսումնարանների առաջադիմութիւնից։ Այս մասին երկար ու բարակ փաստաբանութիւն անել, ապացոյցներ յառաջ բերել կարծեմ հարկաւոր չէ, որովհետև ուսումնարանների տուած օգուտը ամենքիս էլ քաջ յայտնի է.-թէև բացվեցան շատ տեղեր, մանաւանդ վերջին տարիներում, կանոնաւոր ուսումնարաններ, և հրաւիրվեցան փորձված ուսուցիչներ, բայց այդ հիմնաւոր ուսումնարանները և վարժապետները գլխաւորապէս լինում են միայն քաղաքներում, միայն քաղաքացիքն են մխիթարվում և միայն նոցա որդիքն են դաստիարակվում. իսկ ողորմելի գիւղացիք բոլորովին զուրկ են այդ երջանկութիւնից, բոլորովին բարձի թողի արած ննջում են քաղցր քնով տգիտութեան թանձր խաւարի մէջ. և կը ննջեն շարունակ, եթէ դրդող, արթնացնող չը լինի նորանց, որովհետև նոքա չեն առել ուսման ճաշակը և չեն ճանաչել նրա թանկագին արժանաւորութիւնը։

Ասածներիս իբրև ապացոյց դարձրէք ձեր ուշադրութիւնը Ալէքսանդրապօլու շրջակայքում գտնված բազմաթիւ գիւղերի վրա, փնտռեցէք, տեսէք, ո՞րտեղ կարող էք գտնել մի ամենահասարակ ծխական դպրոցի հետք. ի հարկէ ո՛չ մի տեղ։ Դարձրէք ձեր ուշադրութիւնը Ալէքսանդրապօլու հարաւային կողմը, և տեսէք թէ ինչպէս Ախուրեան գետի ափերում իրար ետևից շարք շարք նստած (Ղարաքիլիսայ, Դահարլի, Բայինդուր, Քեալալի, Տաւշանղշլաղ, Սուանվերտի, Ղազարապատ, Ագին, Ղէզաճ, Քրփլու, Ղօշավանք, Բուղտաշէն...) հայ գիւղերը տգիտութեան թանձր խաւարի մէջ ննջում են. փնտռեցէք այդ գիւղերում և տեսէք, ո՞րտեղ կարող էք գտնել մի ամենայետին ծխական դպրոցի փշրանք ի հարկէ ո՛չ մի տեղ ո՛չ եղել է և ոչ էլ կարծում եմ թէ կը լինի. որովհետև ոչ ոք չէ աշխատում այդ գիւղերում հիմնել ուսումնարաններ, կամ հասկացնել գիւղացիներին ուսման կարևորութիւնը։

Ես, իբրև յաճախ յարաբերութիւն ունեցող վերոյիշեալ գիւղերի հետ, համարձակ կրկնում եմ խօսքերս, որ իմ մանկութիւնից մինչև այսօր վերոյիշեալ տեղերում ամենևին չեմ տեսել ոչ աշակերտ, ոչ վարժապետ և ոչ վարժատուն և տեսնելու էլ բնաւ յոյս չունիմ, եթէ այսուհետև Վեհափառ Կաթողիկոսը իր հայրական խնամքը չը դարձնէ մեր խղճալի և անտէր գիւղացիների վրա։

Թէև Ալէքսանդրապօլու վիճակի վրա իրար ետևից յաջորդել են շատ փոխանորդներ, բայց նրանցից ո՞րը իր սրբազան կոչման համաձայն դուրս եկաւ իր տաք բնակարանից, նեղութիւն քաշեց, ման եկաւ իր վիճակում և ուսումնասիրութիւն քարոզեց ժողովրդի մէջ. ՚ի հարկէ ոչ մէկը, բացի վերջին անգամ մէկից. այս էլ, ինչպէս իրանք—ժողովուրդները ասում են, «տէրը տանեց, դեռ տարաւ» իսկ հիմայ էլ, ինչպէս հոգևոր կառավարութիւնը, այնպէս էլ ողորմելի ժողովուրդներս մնացել ենք բոլորովին անտէր և առանց մի սրտացաւ փոխանորդի, ընկել ենք մի քանի տիրացու Նազարէթների և քաղցած տզրուկի նման ժողովրդոց անմեղ արիւնը ծծող անգութ քարտուղարների և երկու շաբաթը մի անգամ հազիւ կառավարութիւն մտնող անդամների ձեռքը, որոնք ինչպէս ուզում են, այնպէս խաղում են, և ինչպէս են խաղում, այդ էլ այս տարվայ հարսնիքատէրերից հարցրէք։

Ո՞ւմ պարտաւորութիւնն է արդեօք ուշադրութիւն դարձնել այսպիսի ցաւալի հանգամանքների վերայ, ո՛վ պիտի ցաւակցի ուսումնազուրկ մանուկներին։ Գիւղի և քաղաքի մէջ խտրութիւն անել հարկաւոր չէ։ Քաղաքը առանց գիւղի չէ կարող ապրել և ոչ գիւղը առանց քաղաքի. ծառը իր մանրիկ և խոշոր ճղներով է կատարեալ։ Ուրեմն, որքան ուշադրութիւն են դարձնում քաղաքների դաստիարակութեան վրա, կիսով չափ գոնեայ պէտք է մտածել գիւղերի վրա։ Եթէ ոչ, ինչ կը նշանակէ մի բազմակողմանի կերպով վիրաւորված մարմնի վէրքերից միայն մի քանիսը առողջացնել, իսկ մէկը կամ երկուսը թողնել անխնամ. արդեօք մնացած վէրքերից կրկին չի ապականվի նոյն մարմինը։ Ուրեմն չէ կարելի մարմնոյ միայն մի մասի վրա ուշք դարձնել, այլ պէտք է աշխատել ամբողջ մարմինը առողջացնել։

Սարիբէգ Տէր Մելքիսեդեկեանց։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ԽԱՐԿՕՎԻՑ գրում են «Голосъ» լրագրին որ բժիշկ Կօվալչուկօվին սպանող Բէզօբրազօվը խելագարվել է և արդէն բանդից տեղափոխել են գժատուն։ Իսկ ինչ որ վերաբերում է միւս անձին որը նոյնպէս մեղադրվում է տիկին Կօվալչուկօվի սպանութեան մէջ, այնպէս թոյլ են նրա դէմ մեղադրանքները, որ ինչպէս ենթադրում են բոլորովին կազատվի տնային բանտարկութենից, հետևաբար այս հետաքրքրիր գործը հետաձգվում է մինչև Բէզօբրազօվի առողջանալը։

—

Բարօն Օստէն-Սակէնը գրում է «Голосъ» լրագրին յունվարի 6-ին որ Բայազէթը քանի որ ձիւնով ծածկված է նրա օդը մաքուր է, բայց երբ ձիւնը հալվում է սաստիկ մեռելային հոտ է կանգնում։ Տիֆը սաստիկ է։ Այս տեղ դեռևս կարելի է պատահել դիակներին, մանաւանդ ջրի մէջ, որը մենք խմում ենք։ Երեկ գնալով միջնաբերդ, ես տեսայ մեծ քանակութիւն մարդու ոսկորների, և մէկ բոլորովին պահպանված կմախք։

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ մեզ հաղորդում են, որ տիֆը բացի քաղաքից տարածված է և շրջականերում։ Այդ հիւանդութիւնը կայ մեծ Ղարաքլիսա, որ Ալէքսանդրապօլից 100 վերստ հեռու է։ Հաստատ աղբիւրից իմացայ, աւելացնում է նամակագիրը, որ Ղարաքլիսայի մօտ գտնված Միկիտին մալականների գիւղում, որ 90 տուն բնակիչ ունէ, 190 մարդ հիւանդ է տիֆօվ։ Այստեղ և շրջականերում մի արշին ձիւն է կանգնած և սաստիկ ցուրտ է։ Ջերմաչափը ցոյց է տալի 15—17 աստիճան ցուրտ։

—

Նոյն տեղից հաղորդում են պաշարեղէնների հետևեալ գները։ Ալիւրի փութը արժէ 2 ր. 60 կ., Գարու փութը 1 ր. 80 կ., մսի ֆունտը՝ տաւարինը 12 կ., ոչխարինը 10 կ., բրնձի փութը 4—5 ր., գետնախնձորը 1 ր. 60 կ., փայտի սաժէնը 150 ր., խոտի փութը 1 ր. 20 կ., դարմանի փութը 80 կ., ածուխի բեռը 18 ր.։ Գները օրից օր բարձրանում են։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ յունվարի 15-ին եւրոպական մի լրագրի ուղարկված մի նամակից քաղում ենք հետևեալները։ «Պլէվնայի քաջ պաշտպանը Օսման-փաշան դեկտեմբերի 12|24-ին բերեցին Կիշնէվ։ Վէրքը արգելում էր իրան ոտով գնալ։ Երկաթուղու կառքից փոխադրեցին մի աթոռի վրա նստացրած։ Մելամաղձոտ, տխուր դէմքով նկատում էր նա ահագին բազմութեան որ ամեն կողմից եկել հաւաքվել էր երկաթուղու կայարանում։ Օսման-փաշայի կերպարանքը և դէմքի գծագրութիւնը բոլորովին չեն նման ռուսաց լրագիրներում տպված նրա պատկերներին։ Թէպէտ Օսման-փաշայի համար պատմածները ցոյց են տալի նրան իբրև մի խիստ մարդ, բայց իր երեսից քաղցրութիւն է երևում։ Աչքերը խոր են, մոխրագոյն և ոգևորված մի տեսակ տխրութեամբ որ իր վրա հրաւիրում է սաստիկ գութ և համակրութիւն։ Կիշնէվի կառավարութեան անդամները եկել էին դիմաւորել Օսման-փաշային, որին նստացրին քաղաքապետի կառքումը և տարան իր համար պատրաստված տունը։—Այժմ Ռուսաստանում գտնվող թիւրք գերիների թիւը 100,000-ից աւելի է։ Ամենքին լաւ նայում են և պահպանում, ինչպէս որ պաշտօնական մանրամասն տեղեկագիրները հաստատում են։ Զինուորական հրամանատարները գրեթէ ամեն օր պատրաստում են թիւրք գերիների ցուցակը և տալիս են Պետերբուրգում անգլիական դեսպան լորդ Լօֆտուսին, որին յանձնված է Ռուսաստանում մնացած թիւրք հպատակների պաշտպանութիւնը։ Բայց թիւրք կառավարութիւնը նոյն կերպով չէ վարվում Թիւրքիայում գտնվող ռուս վիրաւորվածների հետ. մինչև այժմ դեռ անկարելի է եղած դրանց ցուցակը ստանալ, թէպէտ ռուս կառավարութիւնը շատ աշխատել է այդ մասին։ Կարծում ենք թէ Լօնդօնի ռուսասէր մասնաժողովի նախագահ պ. Լէվիս Ֆարլէյի կողմից դրա համար եղած քննութիւններն էլ ոչինչ աջողութիւն չեն ունեցել։—Մենք տեսել ենք որ Պլէվնայի անկումից յետոյ թիւրքաց բանակի մէջ գտնվում էին միայն երեք ռուս գերի. ռումինիացի ոչ մի գերի, ոչ մի վիրաւորված չը կար։ Ստոյգ աղբիւրից իմանում ենք որ Կ. Պօլսում 17 ռուս գերի միայն կան։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱ

—

Արևելեան խնդրի վերաբերութեամբ մինիստրների մէջ եղած անհամաձայնութիւնը այն աստիճան է հասած որ վերջապէս հրաժարական տուեցին լորդ Դէրբի և լորդ Կարնարվօն որոնք խաղաղութեան կողմնակիցներն էին։

Լորդ Բիկօնսֆիլդի տարտամ և անորոշ քաղաքականութիւնը միշտ անհանգիստ է անում ամեն մեքեր և անուղղակի քաջալերում է Թիւրքիային որ խաղաղութեան գործը երկարաձգէ։

Սուլթանը հեռագրել էր Անգլիայի թագուհուն թէ ռուսական զօրքերը առաջանում են Գալլիպօլու վրա և թէ Կ. Պօլսում և նրա շրջականերում մեծ սարսափ է տիրում։ Ժողովուրդը յուսահատված լինելով, կարելի է որ ծանր անկարգութիւններ պատահէին Կ. Պօլսում, եթէ պաշտպանութիւն չը լինի։ Այդ սախտողական պատճառներից թելադրված, անգլիական մինիստրութիւնը հրամայել էր իր նաւատորմին երթալ պաշտպանել Գալլիպօլի. բայց յետոյ ռուսական կաբինէտի խաղաղասիրական մտումները տեսնելով, հրամանը յետ տուեց։ Այժմ վերջին հեռագիրները յայտնում են թէ անգլիական նաւատորմը մտել է Կ. Պօլսի ջրերը։

Միթէ լորդ Դէրբիի և լորդ Կարնարվօնի հրաժարական տալուց յետոյ լորդ Բիկօնսֆիլդը կարող կը լինի անգլիական ազգը առաջնորդել իր ուզած կողմ և պատերազմի ծանր հետևանքների մէջ գցել, այդ դեռ մեզ համար վաղ է վճռել. բայց մենք աւելորդ չենք համարի մեր ընթերցողների աչքի առջև դնել Գլադստօնի նման մի մեծ քաղաքագէտի նամակը, որը գրել է յունվարի 4-ին Ռուսաստան բնակվող իր մէկ բարձրաստիճան բարեկամին։

«Շնորհակալ եմ ձեր վերջին նամակի համար։ Ձեր նամակը ստացայ այն րօպէում ուր անորոշ և տարտամ քաղաքականութիւնը նորից սկսել էր չարչարել իմ բոլոր հայրենակիցներին և ինձ։ Լորդ Կարնարվօն շատ արդարացի կերպով խօսեցաւ հանդարտեցնելու համար մեր երկիրը, որին պահում է գլխաւոր մինիստրը միշտ յուզման և վարանման մէջ։

«Ես առ այժմ հրաժարվում եմ հասարակական որ և է գործունէութենից, համոզված լինելով թէ այդ յուզմունքներին ես էլ միջամտելով, մի վնաս կը պատճառեմ։ Ես այդ վնասին յանձնառու կը լինեմ այն ժամանակ երբ հարկաւոր կը լինի մի աւելի մեծ վտանգ արգելելու համար։

«Լորդ Բիկօնսֆիլդի խաղացած վերջին ծիծաղաշարժ դերերը և պարլամենտի յունվարի 17-ին հաւաքվելու անյուսալի լուրը ցոյց են տալի թէ մեր երկիրը հաստատապէս հակառակ է պատերազմին։ Շատ անգլիացիներ հակառակ են պատերազմին, որովհետև ճնշուած ժողովուրդներին համակիր են Թիւրքիայի դէմ. շատերն էլ, թէև Թիւրքիայի կողմնակից լինեն, չեն փափագում Թիւրքիայի օգտի համար պատերազմ անել։ Երկրի այս դրութեանը մէջ, ես չեմ կարծում որ լորդ Բիկօնսֆիլդ փոխէ իր ուղղութիւնը, բայց հաւանական է որ կը փորձէ դէպի մի կողմ թեքվել, փոխելու մի հնար պտռել։

«Ես ուզում եմ այժմէն յայտնել ձեզ ինչ որ երկուշաբթի օր հրապարակաւ պիտի ասեմ։ Խաղաղութեան հարցի վերաբերութեամբ ես շատ հաստատ և որոշ համոզում ունեմ։ Յոյս ունեմ որ այդ խաղաղութիւնը կատարելապէս կը հեռացնէ Թիւրքիային Բօլգարիայից և կը քշէ, կը մաքրէ այն տեղից թիւրքաց պաշտօնատարները իրանց բոլոր պարագաներով. with bag and baggage, ինչպէս ես ասել եմ. mit Sack und Pack, ինչպէս ասում են գերմանացիները։ Յոյս ունեմ որ խաղաղութիւնը մեզ յետ չի դարձնի Կ. Պօլսի կօնֆէրէնցիայի որոշած խղճալի և խառնաշփոթ ծրագրին, որի գործադրութենից վնաս միայն կը լինէր և էլի վէրքը բաց կը մնար։

«Եթէ Բօլգարիան տկար կերպով կազմակերպվէր, կարելի էր ասել, և ոչ անհիմն կերպով, թէ Ռուսաստանը ցանկանում է անկարգութիւնը պահպանել Թիւրքիայում որ միշտ մի պատրուակ գտնէ միջամտելու։

«Ես ոչինչ չեմ ասում սլավօնական միւս նահանգների վերաբերութեամբ. նրանց համար հոգացողներ կը լինեն։ Մի մոռանաք փառաւոր, անմահ Չէրնօգօրիան։

«Ես զինուորական քննադատ (կրիտիկոս) չեմ, բայց կարծում եմ թէ այս պատերազմում ռազմագիտական գործողութիւնների համար յաղթական դափնին պատկանում է գէնէրալ Գուրկօյին։

«Իսկ Օսման փաշան մի անհեթեթ կերպարանքով անբանի (brute) նման մի բան է թէպէտ քաջ։ Բարեմաղթում եմ ձեզ շնորհաւոր նոր տարի և փառաւոր յաղթութիւն։ Մ. Գլադստօն»։

ԹԻՒՐՔԻԱ

—

Կ. Պօլսից յունվարի 18 (6)-ին գրում են «Indépendance Belge» լրագրին։

«Թիւրքիան յաղթված և վերջին ծայր յուսահատված շուտով համաձայնվեցաւ զինադադար խնդրելու, ուղղակի ռուսաց բանակին դիմելով։ Իրան պատասխանվեցաւ թէ կարելի է զինադադար անել խաղաղութեան հիմունքների վրա համաձայնվելով։ Այդ հիմունքները հեռագրով յայտնել չէին ուզում և պահանջում էին որ Բ. Դրան կողմից հաւատարմատարներ ուղարկվին Կազանլըկ Նիկոլայ Մեծ Դուքսի մօտ, կատարեալ իրաւունք տալով նրանց որ խաղաղական հիմունքները ստորագրեն։ Մի և նոյն ժամանակ հասկացրած էին այստեղ որ եթէ թիւրք հաւատարմատարները անգլիական պարլամենտի բացվելուց (յունվ. 17) առաջ հասնեն, հաշտութիւնը աւելի հեշտ կը լինի, իսկ հակառակ դէպքում, մի քիչ աւելի դժար, ժամանակ չէր մնացել յունվարի 17-ին և ստիպում էին Բ. Դրան մի որոշում տալ։ Բ. Դուռը օգնութիւն խնդրեց Անգլիայից որ իր սովորական և յուսահատեցնող non possumus-ը (չենք կարող) կրկնեց։ Մինիստրների ժողովը գրեթէ անդադար հաւաքվում էր, յունվարի 17-ը մօտ էր, ժամանակը ի զուր կորչում էր և Բ. Դուռը վախենում էր որ ամեն բան կորցնելու վտանգի մէջ կընկնի։ Վերջապէս պաշտօնից հրաժարեցրին Մեծ-վէզիր Էդհէմ փաշային որ պատերազմական կուսակցութեան էր պատկանում. և կիրակի օր կայսերական պալատի մէջ ժողով գումարվեցաւ Սուլթանի նախագահութեամբ ուր որոշեցին արտաքին գործերի մինիստր Սերվէր փաշային և Նամըք փաշային ուղարկել Նիկոլայ Մեծ Դուքսի բանակը։

Երկուշաբթի օր Սէրվէր փաշան հրաւիրեց

իր պալատը անգլիական և աւստրիական դեսպաններին և յայտնեց նրանց Թիւրքիայի ներկայ զինուորական դրութիւնը և սպառնող վտանգի ծանրութիւնը: «Թշնամին, ասեց Սերվէր փաշան, յարձակվում է ամեն տեղ օսմանեան հողի վրա, գրաւում է կամ սպառնում այն ամեն ստրատեգիական տեղերին որոնց վրա Թիւրքերը յոյս էին դրել իրանց պաշտպանելու համար: Ֆիլիպօպօլ և Ադրիանօպօլ կրնկնեն նրա ձեռքի տակ և նոյն վտանգը սպառնում է նաև Կ. Պօլսին: Կայսերական գանձը սպառվել է. այլ ևս զօրք էլ չունենք: Ժողովուրդը Թշնամու առջև սարսափած, փախչում է ամեն կողմերից, գաղթում է, և փողոցները լքցված են այդ Թշուառներով որոնք մեռնում են քաղցածութենից և Թշուառութենից: Սուլթանի կառավարութիւնը այլ ևս չէ կարող սպասել և որոշել է ընդունել յաղթողին առաջարկած ամեն պայմանները. ուստի ես և Նամիք փաշան հրաման ստացել ենք գնալ ստորագրել խաղաղական հիմունքները առանց հակառակվելու:»

«Պ. Լայարդ և գրաֆ Զիչի, անգլիական և աւստրիական դեսպանները, անմիջապէս հաղորդեցին այս տեղեկութիւնը իրանց կառավարութիւններին: Հետևեալ օր երկուսն էլ հրաման ընդունեցին Բ. Դրան յայտնելու թէ իրանց կառավարութիւնները կը հակառակվեն Բ. Դրան և Ռուսաստանի մէջ լինելու առանձին հաշտութեան «քանի որ այդ հաշտութիւնը վերաբերվում է Փարիզի դաշնադրութեան պայմաններին:» Երկու դեսպանները այս իմաստով մի ծանուցագիր տուեցին Սերվէր փաշային և նոյն ժամանակ գնացին նոր ընտրված մեծ վէզիր Համդի փաշայի մօտ: Համդի փաշան որ Թէպէտ քաղաքագիտութեան մէջ անուանի չէ, բայց բաւական խելացի մարդ է, պատասխանեց պ. Լայարդին և գրաֆ Զիչիին Թէ մինչև որ իրանց կառավարութիւնները անդադար յայտնում էին մինչև այժմ Թէ իրանց սեփական շահերն են միայն պաշտպանում, այժմ չը պէտք է անվայել համարեն երբ Բ. Դուռն էլ իր սեփական շահեր պաշտպանելու հընարը մտածէ: «Եթէ Ռուսաստանը, աւելացրեց, մեր կայսրութեան կէսը պահանջէ մեզանից, մենք կը տանք իրան, մնացած կէսը ազատելու համար: Մենք մեզ համար կռւած ժամանակ կռւում ենք նաև Եւրոպայի համար. այժմ մեր ոյժերը սպառվել են և մենք ստիպվել ենք մեր սեփական շահերի համար միայն մտածել:»

«Գերմանական դեսպանը որ անդադար խորհուրդ էր տալի Թիւրքերին ուղղակի հաշտութիւն կապել ռուսաց բանակի հետ և կամենում էր շուտով ճանապարհ գցել Թիւրքաց հաւատարմատարներին, վերջապէս յաջողեցաւ: Երեքշաբթի երեկոյին Սերվէր փաշան և Նամըգ փաշան զինուորական և Բ. Դրան պաշտօնատարներից շատ անձեր իրանց հետ ունենալով, գնացին Կ. Պօլսից: Սուլթանը իր պալատից յատուկ խոհարարներ ընկերացրեց նրանց, սեղանի սպասներ տուաւ որպէս զի դիւրութիւն ունենան շքեղ ճաշկերոյթներ տալ Նիկոլայ Մեծ Դուքսին և հարկաւոր եղած քաղաքավարութիւններն անել: Նիկոլայ Մեծ Դուքսը ուղարկել է ձիաւոր կազակների երկու էսկադրօն, Հէրմանլէում Թիւրք հաւատարմատարներին հանդիպելու և նրանց առաջնորդելու համար: Այսօր հասած կը լինեն ռուսաց գլխաւոր բանակին:

«Երեքշաբթի օրից սկսած, անդադար հեռագիրներ են փոխանակվում Վիէննայում, Լօնդօնում և Կ.Պօլսում: Գրաֆ Զիչին և Լայարդը միշտ գալիս են Բ. Դուռը և անդադար տեսնվում են մինիստրների հետ: Երկու դեսպանատան մէջ էլ պաշտօնատարները գիշեր և ցերեկ (ոչ Թէ չափազանցօրէն այլ իր բուն բառական նշանակութենով) զբաղուած են Թւանշանով (chiffré) հեռագիրներ գրելու և կարդալու: Երեկ սպարապետութեան դուռը (սէրասկէրիատում) հաւաքվեցաւ մինիստրների մի մեծ ժողով որին նախագահում էր նոյն ինքն Սուլթանը և ներկայ էր նաև Էդհէմ փաշան նախկին մեծ վէզիրը: Երեկ առաւօտից մինչև երեկոյ, ճանապարհորդութեան մեծ պատրաստութիւններ էին անում կայսերական պալատում, ամեն տեսակ կարասիներ կապում էին, ծրարներ շինում, կառքեր պատրաստում, և այլն: Երեկոյին լուր տարածվեցաւ Թէ Սուլթանը ինքն կամենում է զօրաբանակի գլուխն անցնել և ամրութիւններն գնալ Կ. Պօլիսը պաշտպանելու համար: Արդեօք իրանց որոշումը փոխեցի՞ն. արդեօք Սուլթանը կամենում է դիմադրե՞լ Ռուսաստանին եթէ նրա առաջարկած պայմանները շատ ծանր երևին: Արդեօք եւրոպական մի տէրութիւն խոստացել է օգնել և ապահովացրել է իրան, կամ Սուլթանը կամենում է ցոյց տալ իր ժողովուրդին Թէ ինչ որ կարելի էր, արած է պատուաւոր կերպով խաղաղութիւն կապելու համար: Ես չեմ կարող ոչինչ վճիռ տալ դրա մասին: Այդպիսի անյուսալի յանդգնութեան դժար է հաւատալ, որովհետև ամենքն էլ համոզվել են այս տեղ Թէ խաղաղական պայմանները Ռուսաստանի կողմից շատ չափաւոր կը լինեն եթէ Սուլթանը չը լսելով եւրոպական երաշխաւոր տէրութիւնների բողոքներին, ուղղակի համաձայնվի Ալեքսանդր Կայսեր հետ: Բայց հակառակ դէպքում շատ վտանգներից վախենում ենք և շատ հաւանական է որ Աւստրիան մտնէ Բօսնիա և Հէրցօգովինա և Ռուսաստան էլ դրան պատճառ ցոյց տալով, կամենայ իր յաղթութիւնների պտուղները ամբողջապէս վայելել: Հետևապէս մենք կարծում ենք որ Սուլթանը այդպիսի պատերազմական շարժումներ ցոյց տալով, դիտաւորութիւն ունէ միայն ժողովրդի սիրտը գրաւել և վրդովված մտքերը հանդարտեցնել:

«Սաֆւէտ փաշան արտաքին գործերի մինիստր որոշվեցաւ առժամանակեայ կերպով փոխանակ Սէրվէր փաշայի: Կարծում են որ եթէ խաղաղութիւնը հաստատվի, Սէրվէր փաշան օսմանեան դեսպան կը լինի Ս. Պետերբուրգում:»

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Շահը ցանկանում է Փարիզ գնալ և աշխարհահանդէսը տեսնել: Նրա այդ դիտաւորութիւնը եւրոպական արքունիքներին յայտնելու համար, Էմին-իւլ-Միւլկ պարսկական կառավարութեան կողմից արտաքոյ կարգի դեսպան է ուղարկված եւրոպական պետութիւնների մօտ: Էմին-իւլ-Միւլկ շատ սիրալիր ընդունելութիւն է գտել Ռուսաստանում:

Թէհրանից գրում են Թէ Նասրէտտին շահը գրեթէ ամեն օր խօսում է իր ճանապարհորդութեան մասին և շատ մեծ պատրաստութիւններ տեսնվում են: Նա ասում է Թէ իր առաջին ճանապարհորդութեան ժամանակ պաշտօնական կերպով տեսել է Եւրոպան. բայց այս անգամ ցանկանում է մանրամասն կերպով տեսնել, քննել և տեղեկանալ այն օրէնքներին և կարգադրութիւններին որոնք իր վրա մեծ տպաւորութիւն են արել: Պարսկական տէրութիւնը ռուս-Թիւրքական պատերազմի մէջ չէզոք դրութիւն ունենալով, ոչինչ չէ արգելում Շահին որ Եւրոպա գնացած ժամանակ Ռուսաստանից անցնէ և այնտեղից վերադարձած ժամանակ Թիւրքիայից գայ: Միայն Թէ քաղաքագիտական տեսակէտից նայելով այդ ճանապարհորդութեան վրա ստիպված ենք մի քիչ մտածել Թէ Շահը ինչպէս կարող է իր մայրաքաղաքից հեռանալ մի այնպիսի ժամանակ որ Հայաստանում, իր տէրութեան դռների առջև պատերազմող երկու տէրութիւնների մէջ խաղաղութիւնը դեռ վերջնապէս չէ հաստատվել: Գեներալ Ֆրամմինի որի համար ասում էին Թէ ռուս տէրութեան կողմից մասնաւոր յանձնարարութիւններով գնացած է Թէհրան, վերադարձել է Թէհրանից: Գնալուց առաջ, ռուս գեներալը ներկայացել է Շահին որ իրան ընծայել է ադամանդներով զարդարված մի շքեղ ծխատուփ և Առիւծի ադամանդազարդ պատուանշանը:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մէկ Անգլիայի բժիշկ Էրազմ Վիլսօն անունով բաւական ժամանակ պարապում էր հետազօտութեամբ Թէ՝ որքան մազ կարող է բուսնել մարդուս գլխի կաշիի մէկ քառակուսի դիւյմ տարածութեան վրա: Նրա հետազօտութենից երևում է, որ ամեն մէկ քառակուսի դիւյմ մարդուս գլխի կաշին բովանդակում է իր մէջ 744 մազի արմատներ, որոնցից շատերը բուսնում են ոչ Թէ մէկ մէկ, այլ երկու մազ, այնպէս որ վերջինների Թիւը հասնում է մօտաւորապէս 1,066 ամեն մէկ քառակուսի դիւյմ կաշիի վրա: Մարդու գլխի կաշու բոլոր տարածութիւնը մօտ 120 քառակուսի դիւյմ է. ուրեմն բոլոր մազերի Թիւը այդ մակերևոյթի վրա կը հաւասարի մօտաւորապէս 127,920:

⁂

Ինչով են կերակրվում փայլունկները: Դօկտոր Մէբիուսը՝ որ պրօֆեսոր է կենդանաբանութեան Կիլ քաղաքում, վճռեց այս խնդիրը որ հազիւ Թէ մեր կարդացողներից մէկը կարողանար լուծել: Փայլունկները (сельди) կերակրվում են ամենափոքր խեցգետիններով (ракъ) որոնք շատ առատ են ծովային ջրում, մանաւանդ Գերմանական ծովում. 1872 Թվի փետրվար ամսին Կիլի նաւահանգիստում բռնեցին շատ փայլունկներ. նոցա ստամոքսը լի էին՝ ըստ վկայութեան պրօֆեսոր Մէբիուսի միայն փոքրիկ խեցգետիններով «Temora longicornis»: Մէկ մեծ փայլունկի ստամոքսում Մէբիուսը համարեց 60,895 հատ կուլ տուած խեցգետիններ, միւս փայլունկի ստամոքսում գտաւ 19,170 հատ: Կիլի նաւահանգիստում ամենայն օր բռնում էին մօտ 240 հազար փայլունկ: Եթէ նորանից ամէն մէկը կլանում է միջին Թւով 10,000 խեցգետին, ուրեմն օրը կլանվում է 2,400 միլլիօն, իսկ երեք չաբաթում 43,200 միլլիօն: Այս քանակութիւնը յայտնի ցոյց է տալի Թէ որքան անԹիւ կենդանի արարածներ են ամփոփում ծովերը:

⁂

Անգլիական լրագիրներում գրում են՝ որ Լօնդօնի Փրկող ընկերութիւնը նշանակեց արծաԹեայ մէդալ տասն և վեց տարեկան Միս Վերպօն Բօսսել օրիորդին, իսկ նրա ծառային Սամօէլ Իսաակօնին ոսկեպղնձեայ մէդալ մի քանի մարդ խեղդվելուց ազատելու պատճառաւ հետևեալ հանգամանքներում: Անցեալ տարվայ դեկտեմբերի 1-ին Շօտլանդիայի ափերում ալեկոծվեցաւ մէկ չոգենաւ, 8 մղօն հեռաւորութեամբ Վօլէկլիֆ-Հուզ գիւղից՝ որտեղ բնակում էր պ. Բօսսէլը՝ որ նոյն միջոցին այնտեղ չէր գտնվում: Նորա դուստրը լսելով ալեկոծութեան մասին՝ նստեց ձիու վրա և իր ծառայի հետ շտապեց հասնել դժբաղդութիւն պատահած տեղը: Հասնելով ջրի ափը, տեսաւ ջրի մէջ 100 մետր հեռաւորութեամբ՝ շուռ տված մի նաւակ ճանապարհորդներով, որոնք բռնել էին նաւակի ծայրերից որ ջրի յատակը չը գնան և յուսահատ աղաղակներ արձակելով օգնութիւն էին խնդրում: Մատաղահաս օրիորդը ոչ մի վայրկեան ևս չը սպասեց, համարձակ մտաւ ձիով ծովը և երբ ձին չէր կարողանում արդէն հասնել յատակը, քշեց նրան լողալով, հասաւ խեղդվողների մօտ, հրամայեց բռնել ձիու չինքի մազերից, Թամբից, իր չորերից և վերադարձաւ ջրի ափը՝ որտեղ ամենքն էլ հասան անվնաս: Օրիորդի ծառան հետևեց նրա օրինակին և մինչև անգամ երկրորդ անգամ գնաց վերջին խեղդվողի համար, որն որ դեռ ևս նաւակի ծայրից բռնված էր:

⁂

Հրդեհ բիլլիարդի վրա: Փարիզի հիւրանոցներից մէկում՝ խաղացողներից մէկը սկսեց ծխել սիգար և յանկարծակի վայր ձգեց վառած լուցկին իր առջև եղած գնտակի վրա: Ինչպէս զարմացան ներկայ եղողները, երբ տեսան որ գնտակը յանկարծ վառվեցաւ՝ պատճառելով սաստիկ Թանձր մուխ: Վազեցին բոլորեքեան այս հրաշքը տեսնելու և տեսան որ գնտակը այրվել էր մի քառորդ ժամի միջոցում. վերջը յայտնվեցաւ որ գնտակը շինած էր արուեստական փղոսկրից, այսինքն այնպիսի մէկ նիւԹից՝ որ յօրինված է Ամերիկայում և կրում է celluloide անունը: Այս նիւԹը պատրաստվում է բամբակեայ վառօդի և քափուրի խառնուրդից. խառնուրդը ենԹարկվում է սաստիկ մեծ ճնշման պրեսսի տակ, յետոյ չորացնում են և գոյանում է պինդ, առաձգական մէկ բան որ եԹէ փայլեցնել (Полировать) դառնում է փղոսկրին նման: Յայտնելով վերոյիշեալ իրողութիւնը ֆրանսիական լրագիրները խորհուրդ են տալի սաստիկ զգոյշ լինել կրակից՝ այն ամեն իրեղէններով որ բաղկացած են արուեստական փղոսկրից: Զգուշութիւնը այս միջոցում աւելի ևս հարկաւոր է մանաւանդ որ այդ բաներից շատերը կրում են մարմնից շատ մօտ, ինչպէս օրինակ շապիկի Թևերի և կուրծքի կոճակները, բրօշը և այլն և այլն:

⁂

Փարիզի քաղաքային խորհուրդը այս մօտիկ ժամանակներս ընդունեց քաղաքից 10,000 ֆրանկ դրամագլուխ որ կտակած էր այրի Հէսսը մէկ պրեմիա նշանակելու՝ այն է՝ ծնողաց պատւելու և սիրելու համար դուստրների կողմից: Պրեմիան կարող են ստանալ միայն Փարիզի երկրորդ բաժնման ուսումնարանների աշակերտուհիները: Սա վճռվում է կօմիտէտում որ բաղկացած է երեք անձինքներից՝ որոնք ընտրում են ուսումնարանների վերատեսչուհիների կողմից կարգով ներկայացուցած օրիորդներից մէկին: Օրիորդները պէտք է լինեն ոչ պակաս 12 տարեկանից և ոչ աւելի 15 տարեկանից և պէտք է գտնված լինեն նոյն ուսումնարանում ոչ պակաս երեք տարուց: Պրեմիան կարող է ստանալ միայն այն աշակերտուհին՝ որ գրաւել է ուշադրութիւնը իր մեղմութեամբ և քնքշութեամբ (tendresse) դէպի իր ծնողքը և ընտանիքը, աղօթասիրութեամբ և բարի զգացմունքներով: Պրեմիան բաղկացած է մէկ խընայողական ընկերութեան գրքոյկից՝ որտեղ նշանակած է գումար՝ հաւասար մտցրած 10,000 ֆր. դրամագլխի տոկոսիքի: Պրեմիա ստացող օրիորդի անունը հրատարակվում է հանդիսաւոր նիստում, իսկ գումարը ստանում է օրիորդը միայն իր կատարեալ հասակը առնելուց յետոյ կամ մարդու գնալու ժամանակ: Եթէ այս միջոցին օրիորդի վարմունքը դէպի իր ծնողքը փոխվի, պրեմիան յետ է առնվում և նշանակվում է ուրիշին:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ԼՕՆԴՕՆ. փետրվարի 2 (14): Անգլիական «Standart» լրագիրը հերքում է այն լուրը, որ լօրդ Դէրբի հրաժարական է տալիս և որ անգլիական պարլամենտը պիտի արձակվի: Նոյն լրագիրը հաղորդում է, որ տէրութիւնը դիմել է մի քանի կապալառուներին, որ հարկաւոր եղած ժամանակ հասցնեն անգլիական զօրքին ուտելեղէնների անհրաժեշտ պաշարը:

ԼՕՆԴՕՆ. փետրվարի 2 (14): Այսօր Կարլտօն-կլուբի մէջ տեղի ունենալու է պահպանողական կուսակցութեան պատկանող դէպուտատների հրապարակական ժողով (միտինգ) տէրութեանը աջակցելու և նրա քաղաքականութեանը հաւատարմութիւն յայտնելու նպատակով: Ազատամիտ կուսակցութեան պատկանող պատգամաւորները կազմեցին մի մասնաժողով Արևելեան խնդրի ընթացքի վրա հսկելու համար և նոյնպէս այն նպատակով որ տէրութիւնը պատերազմ չը յայտնէ: Տէրութիւնը արդէն հրամայել է այն բոլոր նաւերին, որոնք գտնվում են Մալտա կղզու մօտ շտապել միանալ անգլիական Արևելեան նաւատորմի հետ: Նաւը «Dewas-Nation» արդէն ուղևորվում է այսօր դէպի Բօսֆորի նեղուցը:

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

Գանձակի նահանգապետի թոյլտուութեան № 1557 հաւմեմատ պատիւ ունիմ յայտնել որ 1878 թիւ յունվարի 1-ից ԲԱՑԵՄ ԱՐԵԼ ՀՈՒՀԻ ՏՊԱՐԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱՐԱՐԻ ԽԱՆՈՒԹ: Թէ տպարանին և թէ կազմարարին տված ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐԸ ՀԱՏ ԷԺԱՆ ԳՆՈՎ ԵՄ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՒ ԽՈՍՏԱՆՈՒՄ ԵՄ ՃՇԴՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ շուտ կատարել պատասխանատուութիւնը ճշդութեան համար ինձ վրա առնելով: Տպարանը և կազմարարի խանութը գտնվում են իմ սեփական տանը և ցանկացողները կարող են դիմել վերևը գրած հասցէով:

Մ. ՄՂԴՍԻ ԱԿՕԲԵԱՆՑ

1—2

Մ. ՄԻՍԱՆՍԱՐԵԱՆՑԻ տպագրութիւնները, այս 1878 թ. սկսեալ, կարելի է ստանալ. Թիֆլիս, նորա սեփական տանը, Վանքի մեծ և փոքր փողոցների անկիւնում. № 4/2, կոցարան № 6 (Վանքի փոքր փողոցի կողմից) և Հայ գրավաճառների մօտ: Տպագրութիւնների գինը պակասացրած են:

1. Քնար Հայկական, Երգարան, 8 ծալ, էջ 712. Նորա հետ Ռուսին Հայկական Քնարի այբբենական ցանկը, առանձին տպած, 8 ծալ, էջ 32: Չորս հազար տպած օրինակից մնացել է մօտ չորս հարիւր օրինակ, Նախկին գինը 2 րուբլ 70 կոպէկ:

2. Խ ն ա մ ա տ ա ր ո ւ թ ի ւ ն երեխայոց Կոմբի, 8 ծալ, երես 30: Հազար և երկու հարիւր օրինակից մնացել է մօտ երեք հարիւր յիսուն օրինակ: Նախկին գինը 1 րուբլ 30 կոպէկ:

3. Էդուարդ Լաբուլէի, Ազգային կրթութիւն, ինքնակրթութիւն և ժողովրդական գրատուններ: 8 ծալ, եր. 108: Մնացել է մօտ 150 օրինակ: Նախկին գինը 50 կոպէկ:

4. Կանոնաւոր և վայելուչ գրութեան պատմութիւնը ու տեսութիւնը, հանդերձ զանազան ծանօթութիւններով, յաւելուածներով և գրաւեղանների ու անատոմիկական սաւերագրերով: 1872 թ. 8 ծալ, եր. 274: №. Այս գրքին (նմանապէս և հայկական կանոնաւոր և վայելուչ գրութեան գաղափարներին) վերաբերեալ զանազան տեղեկութիւններ և, մասնաւորապէս, Ս. Պետերբուրգեան Համալսարանի, Արեւելեան լեզուագիտութեան բաժնի կրիտիկական քննողութիւնը տես ռուսաց լրագիր Кавказъ 1875 թ. № 7 մէջ, միենոյնը 1875 թ. առանձին տպած, մեր տպագրութիւնների առանձին յայտարարութեան հետ, վերոյիշեալ գրքի հետ միասին է բաժանվում: Նախկին գինը 1 րուբլի 70 կոպէկ:

5. Հայկական կանոնաւոր և վայելուչ գրութեան գաղափարներ (օրինակներ), սև թանաքով տպած, 4 ծալ, 24 առանձին թերթ. Հանդերձ զանազան սաւերագրերով և պատկերներով: Նախկին գինը 50 կոպէկ:

6. Հայերէն գրութեան վարժութիւններ, գունատ (կիսասպիտակ) թանաքով տպած, որ գրել սովորել սկսողները կամ վատ գրողները, տպածի վրա սև (մեր գործածելի) թանաքով գրելով, ուղղեն իրանց ձեռքը և հեշտութեամբ սովորեն գեղեցիկ ու արագ գրելը:

Վ ա ր ժ ո ւ թ ի ւ ն № 1, չորս երես, սկզբնական կամ բաղադրական խազեր, հարիւր օրինակը, նախկին գինը 2 րուբլի:

7. Նոյնը, վարժութիւն № 2, այբբենը և բառեր, մեծաձև, 24 երես տետրակ, հարիւրը, նախկին գինը 12 րուբլի:

8. Ն ո յ ն ը վ ա ր ժ ո ւ թ ի ւ ն № 3, գլխագրեր, չորս երես, հարիւրը, նախկին գինը 2 րուբլի:

9. Նոյնը, վ ա ր ժ ո ւ թ ի ւ ն № 4, այբբենը և բառեր միջին ձևի մեծութեան, 8 երես տետրակ, հարիւրը, նախկին գինը 4 րուբլի:

10 Նոյնը, վ ա ր ժ ո ւ թ ի ւ ն № 5, պարբերութիւններ և հատուածներ, մանր տառերով տպած, և թ ւ ա ն շ ա ն ն ե ր, չորս երես, հարիւրը, նախկին գինը 2 րուբլի:

11. Հայերէն կանոնաւոր և վայելուչ գրութեան տ ո ղ ա ց ա ն ց ե ր (տողաշարներ), №№ 1—4, կարմրագոյն հաստ մեծ թերթի վրա, չորս երես, քսան և հինգ օրինակը, Նախկին գինը, 2 և $^1/_2$ րուբլի:

12. Տ ո կ ո ս հ ա շ ո ւ ե լ ո ւ ա ղ ի ւ ս ա կ ն ե ր (մնացել է մօտ 150 օրինակ):

1—2 (1)

ОБЪ ИЗДАНІИ ВЪ 1878 ГОДУ

„ДОНСКОЙ ПЧЕЛЫ"

ПОЛИТИЧЕСКОЙ-ЛИТЕРАТУРНОЙ ГАЗЕТЫ.

Съ 1-го января 1878 года газета **„Донская Пчела"** издается по той же программѣ, какъ и предъидущихъ годахъ,, два раза недѣлю: по **Четвергамъ** и **Воскресеньямъ**, по одному листу большаго формата въ 5-ти столбцахъ.

Направленіе газеты „Донской Пчелы" выяснилось достаточно въ теченіи двухлѣтняго своего существованія. Имѣя цѣль быть органомъ при-Азовскаго края, редакція принимаетъ всѣ завписяціи отъ нея мѣры, чтобы въ газетѣ, вмѣстѣ съ новѣйшими политическими и другими свѣдѣніями, имѣли также мѣсто и вопросы, относяціяся до нуждъ и интересовъ мѣстнаго населенія.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Съ доставкою въ Ростовѣ на Дону:		Съ пересылкою во всѣ гор. Рос. Имп:	
На годъ	6 р. —	На годъ.	7 р. —
„ полгода	3 „ 50 к.	„ полгода	4 „ —
„ 3 мѣсяца	2 „ —	„ 3 мѣсяца	2 „ 50 к.

ЗА ПЕРЕМѢНУ АДРЕСА РЕДАКЦІЯ ВЗИМАЕТЪ 25 КОП.

Подписка принимается въ конторѣ редакціи „Донской Пчелы" въ Ростовѣ на-Дону на углу Таганрогской и Московской улицъ, въ домѣ бывшемъ Сидоровыхъ. Иногородніе благоволятъ адресоваться: въ редакцію газеты „Донской Пчелы" въ Рост. на-Дону.

Редакція покорнѣйше проситъ гг. иногороднихъ подписчиковъ присилать свои требованія заблоговременно, написавъ свои полные адресы четко и разборчиво.

Редакторъ-Издатель **И. А. Теръ-Абраміанъ.**

3—5

Դ վ ո ր ց ո վ ի փ ո ղ ո ց ի վրա ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ՎԵՐՆԱՅԱՐԿՈՒՄ խանութ № 82 ծախվում է ԹԱՆԱՔ, սև և գ ո յ ն զ գ ո յ ն՝ կարմիր, մաւի: Մեծ շիշը արժէ 50 կ: Մեծ քանակութեամբ առնողներին զ ի ջ ո ւ մ ն կ ա ն վ ի: Օտարաքաղաքցիներին կարելի է ուղարկել դիւժիններով: Այս թանաքի լաւ յատկութիւնը այն է, որ չէ այ ր ո ւ մ գ ր ի չ ը և չ է բ ո ր բ ս ն ո ւ մ: Բացի այդ ծախվում է նոյնպէս ՁԻԻԹ թէ կոշիկների համար և թէ ակների համար: Այդ ձիւթը քսած կոշիկը թացութիւն չի ընդունի, եթէ մինչև անգամ մէկ շ ա բ ա թ մ ն ա ց ջրի մէջ: Ակների ձիւթը վատ հոտ չունէ:

2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐՆԵՐԻ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ վարչութիւնը, պատիւ ունի յայտնելու որ, անդամների տոմսակներն կարելի է ստանալ պ. Ծատուրեանցի լամպաների դեպօում և վարչութեան անդամների (ատարշինաների) մօտ, տարեկան վճարը 10 րուբլ է:

3—5 (3)

ՓԵՏՐՎԱՐԻ 4. ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ ԹԻՖԼԻՍ 1878.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ

(փետրվարի 3-ին)

	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	8	3
Հին 82 պր. մ. արծ. 1000 մ.	1350	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 »	1180	—
Վեգրէյնի 5⁰/₀ առաջի փոխառութեան տոմ. 100 »	233	—
Երկրորդ 5% վեգրէյնի »	235	—
Մարսելի կուրսը 270—	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի	9	40
վրա.	9	60
Վենայի կուրսը աժէ 121 գլ.	100	—
Պաւրեժի քարտերը. . .	5	60
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ. . . .	265	—
Փոթի թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	125	—
Շաքարը բրօցկու . .	8	—
» միւս տեսակը.	9	—
» շաքարաւազը.	8	—
» տրանզիտը. .	10	—
» մաքուր վճարած	16	—
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից. . .	8	50
Միւս տեսակը հին սերմից.	7	20
Բուրդը թուշի . . .	7	50
» Թարաքամի .	4	60
Ալիւր Շորագալու . .	2	—
» Երևանի. . . .	—	—
Գարին.	1	40
Մոմը բնաճարպի (стеар.)	14	20
Մետաքս Նուխվայ. .	170	—
Կանեփուկը.	95	—
Կակոնը Նուխվայ (բոժ.)	41	—
Ֆրիզոնը (լաւը) Ագուլեաց	55	—
Կոֆէն մօկօի. . . .	28	—
» լիվանի	—	—
» մարտինիկօյինը	28	—

ՀԵՌԱԳԻՐ

Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները	Ր.	Կ.
	1	
Ռուսաստան .	2	
Աւստրիա . .	3	
Անգլիա. . .	4	
Գերմանիա. . .	2	88
Ֆրանսիա . . .	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

(Վէրայի վրա № 38)

Ծննդկանների ընդունելութիւնը ցերեկվայ և գիշերվայ ամեն ժամանակ, օրը 50 կոպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ: Առանձին սենեակներում ամիսը 30 — 50 րուբլ: Կանանց հիւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 րուբլ, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 րուբլ ամսական:

Երթևեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, $9^1/_2$ մինչև 11 ժամ առաւօտեան: Բժշկապետ Անանով:

ՓՈԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թ ի ֆ լ ի ս ի ց մ ի ն չ և Փ ո թ ի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րոպէ առաւօտեան: Մինչև Միխայլօվօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րոպէ:

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից . .	9. 21	5. 18
Գորի . . .	11. 58	9. 43
Միխայլօվօ.	1. 29	11. 57
Րիօն . . .	6. 47	
Փօթի . . .	9. 40	

	առաւօտ.	
Փօթիից . .	9. 13	
Րիօն . . .	12. 13	
Միխայլօվօ. .	5. 39	1 37
Գորի. . . .	7. 5	4 8
Թիֆլիս. . .	9. 31	7 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տ ե ղ ե ր ի գ ի ն ը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխեթ .	90	68	38
Գորի. . .	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ .	5. 22	3. 92	2. 18
Րիօն. . .	9.	6. 75	3. 75
Փօթի . .	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՈՍՏ

Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ և թէ ծանր փոստ ամեն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7: Իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան:

Ռ ո ւ ս ա ս տ ա ն ի ց և Ա ր տ ա ս ա հ մ ա ն ի ց փոստը ստացվում է Թ ի ֆ լ ի ս ո ւ մ ամեն օր: Բ ա գ ո ւ ի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ օրերը: Ե ր և ա ն ի տրակտից՝ երկուշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ: Փ ո թ ի-Թ ի ֆ լ ի ս ե ա ն երկաթուղուց ամեն օր: Ն ո ւ խ ո ւ տրակտից՝ չորեքշաբթի և կիրակի: Բ ե լ ի կ լ ի ւ չ ի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

	կոպ.
Բաց նամակը արժէ .	4
Ռուսաստան և Եւրոպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ	8
Ամերիկա	8
Պարսկաստան . . .	8
Հնդկաստան . . .	70
Եգիպտոս	27

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտ 9 ժամից մինչև 1 կէսօրից յետոյ:

Ե ր կ ո ւ շ ա բ թ ի. Վէրմիշեվ և Գօրալեվիչ ներքին հիւանդութիւններ, Քուչարեանց վիրաբուժական և ականջի հ. Սօկօլօվ երեխաների և ներքին հ.:

Ե ր ե ք շ ա բ թ ի. Վէրմիշեվ ներքին հ. Բէյեր աչքի հ. Ա. Բախուտօվ, կանանց, երեխաների հ. և մանկաբարձութեան, Բակստ սիֆիլիտական և կաշու հ.

Չ ո ր ե ք շ ա բ թ ի. Վէրմիշեվ ներքին հ. Դուբէլիր կրծքային և երեխաների հ. Բակստ կրծքային և ջղային Սօկօլօվ վիրաբուժական հ.

Հ ի ն գ շ ա բ թ ի. Վէրմիշեվ ներքին հ. Կ. Բախուտօվ, կանանց և ջղային հ. Բակստ վեներական և կաշու հ.

Ո ւ ր բ ա թ. Վէրմիշեվ ներքին հ. Բախուտօվ մանկաբարձութեան, կանանց և երեխաների հ. Քուչարեանց սիֆիլիտական և միզային գործարանների հ.

Շ ա բ ա թ. Վէրմիշեվ ներքին հ. Դուբէլիր երեխաների և կրծքային հ. Բէյեր աչքերի հ. Բակստ կրծքային և ջղային հ. Սօկօլօվ վիրաբուժական հ.

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—ԽԱՐԿՕՎ. Ա. Մ. Ձեր հաղորդած լուրերը չատ հետաքրքիր են: Շարունակեցէք գրել: Նամակը կը տպենք հետևեալ համարում:

—ԹԷԼԱՒ. Ա. Ք. Ս. Ձը գիտենք ինչ յօդուածի մասին էք գրում: Յօդուածները առանց բացատրութեան չենք վերադարձնում:

—ՄՕՍԿՎԱ. Խ. Ստացանք պակասորդ 2 րուբլ.

—ՎԱՂԱՇԱՊԱՏ. Յ. Վ. Մ. Կուղարկենք «Մշակի» համարները: 10 ր. ստացանք:

—ՐՕՍՏՕՎ (Դօնի վրա). Յ. Կ. Ստացանք պակասորդ երեք րուբլ:

—ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶ. Ս. Պ. Ս. Ստացանք 176 ր. գաղթականների համար և 20 ր. «Մշակի» բաժանորդագինը: Ձեր նամակը կը տպենք:

Дозволено Цензурою 3 Февраля 1878 г. Тифлисъ.

Типографія Мартиросіанца

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ